

УДК 811.111'38

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ-ТЕЛЕСКОПІЗМІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (на матеріалі лексикографічних джерел)

Малярчук О. В.

Житомирський національний університет імені І. Франка

У статті здійснено аналіз структурних характеристик англійських неологізмів-телескопізмів та схарактеризовано їхні словотвірні моделі.

Ключові слова: неологізм-телескопізм, структурні характеристики, словотвірні моделі.

Малярчук О. В. Особенности образования неологизмов-телескопизмов в современном английском языке (на материале лексикографических источников). В статье анализируются структурные характеристики английских неологизмов, которые сформировались в результате телескопии, а также охарактеризовано их словообразовательные модели.

Ключевые слова: неологизм-блендинг; структурные характеристики, словообразовательные модели.

Maliarchuk O. V. Peculiarities of neologisms formation in modern English. The article focuses on the analysis of the structural characteristics of the English neologisms that have been formed by means of telescropy. It also highlights the word-formation models of the English neologisms.

Key words: neologism-blending; structural, word-formation characteristics; lexical length.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Англійська мова, як і будь-які інші мови, перебуває у постійній зміні. Зміни та доповнення у лексичному складі мови відображають потреби суспільства у вираженні нових понять. Важливим для дослідників процесом збагачення словникового складу є виникнення неологізмів. Для позначення нового (раніше невідомого) предмета або для вираження нового поняття утворюються нові слова. Значна кількість мовних одиниць виникає для позначення нових речей та явищ. Іншим чинником утворення інновацій у словниковому складі є зміна семантики уже відомого слова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці питання словотвору неологізмів займалися І. В. Андрусак, В. Г. Гак, О. Д. Мешков, Ю. А. Зацний, Л. Ф. Омельченко, L. Bauer, D. Crystal. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених дослідженню словотвірних характеристик англійських неологізмів, а саме неологізмів, утворених способом афіксації, словоскладання, скорочення, недослідженими залишаються неологізми, утворені шляхом злиття.

Актуальність роботи зумовлена загальним спрямованням мовознавчих студій з неології та словотвору на встановлення та обґрунтування стійких тенденцій у сучасних інноваційних словотвірних процесах, що спрямовані на творення нових лексичних одиниць, і спричинені як динамікою мови в цілому. Актуальним у цьому контексті є й наше дослідження, **мета** якого – схарактеризувати структурні характеристики та словотвірні моделі сучасних англійських неологізмів, утворених способом злиття.

Об'єктом дослідження слугують англійські неологізми-телескопізми, зафіксовані у сучасних лексикографічних джерелах.

Предметом цієї розвідки є структурні та словотвірні характеристики англійських неологізмів-телескопізмів.

Поставлена мета дослідження вимагає виконання таких **завдань**:

- уточнити зміст понять неологізм, неологізм-телескопізм;
- укласти вибірку англійських неологізмів, утворених шляхом злиття;
- здійснити класифікацію неологізмів за структурними та словотвірними характеристиками.

Емпіричну базу дослідження становлять англійські неологізми-злиття, отримані шляхом суцільної вибірки з лексикографічного джерела, укладеного Ю. А. Зацним “Інновації у словниковому складі англійської мови ХХІ століття: англо-український словник”. Загальний обсяг вибірки становить 100 англійських неологізмів, утворених шляхом злиття.

Нові слова, що з’являються у результаті дії внутрішніх чинників мовного розвитку, відображають глибинні тенденції розвитку мови. Неологізація пов’язана як із зовнішніми чинниками у соціумі, так і з дією внутрішніх законів мови – закону аналогії, закону мовної економії, тенденції до однотипності. У наш час найбільш активно діють такі екстралінгвальні фактори, як ідеологія і соціальна структура суспільства, адже основна кількість деривацій стосується сфери суспільного життя.

Неологізми – це основний спосіб збагачення лексичного запасу мови, оскільки це абсолютно нові лексичні одиниці в часи кожного історичного періоду. Часто такі слова можуть бути незрозумілими, адже лише входять в наше щоденне спілкування. Поповнення словникового складу мови – закономірний процес, адже у кожній мові закладений потенціал для її вдосконалення та збагачення. Як засіб відображення об’єктивної реальності, мова перебуває у стані постійної зміни і розвитку, оскільки сама дійсність є динамічною і лабільною. Яскравими факторами, що засвідчують динамічний характер мови, є неологізація її лексичного складу та інноваційні, насамперед лексико-семантичні процеси, пов’язані з реалізацією нових можливостей мовної системи, зокрема словотвірних.

Загальні питання неології достатньо широко висвітлюються у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці (О. С. Кубрякова, А. А. Уфимцева, В. І. Заботкіна, А. В. Янков, V. Adams, L. Bauer, H. Marchand). Окремо вивчаються проблеми англійського словотвору за семантичними, функціональними, етимологічними ознаками (І. В. Андрусяк, А. Е. Левицький), структурні та семантичні особливості композитів і складних слів синтаксичного типу (Д. І. Квеселевич, І. М. Клименко, Л. Ф. Омельченко). Наукові праці висвітлюють роль окремих способів словотвору в збагаченні словникового складу сучасної англійської мови (І. П. Гусак, М. М. Полюжин, J. Aitchison, D. Crystal, P. McFedries, M. Quinion). Здійснено ґрунтовні дослідження, що стосуються питання розвитку словникового складу англійської мови кінця ХХ – початку ХХІ (Ю. А. Зацний) та визначення особливостей структурної організації, функціонування й розвитку системи словотвору сучасної англійської мови як об’єкта синергетичної парадигми (С. М. Єнікєєва).

На сучасному етапі вітчизняними та зарубіжними лінгвістами інтенсивно вивчається функціонування англійської мови у політичній сфері. Здійснюються спроби комплексного аналізу семантичних, стилістичних, когнітивних та комунікативно-прагматичних особливостей дискурсів окремих партій та політиків (Г. Л. Жуковець, Д. О. Крячков, G. Lakoff), вивчається колективно-соціальні фактори, які впливають на вибір мовних засобів та організацію тексту (С. Л. Єрилова, G. Hughes, R. Keller).

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін “неологізм” застосовується до новоствореного матеріалу мови [2, 43]. Він позначає нове, раніше невідоме, неіснуюче поняття, предмет, галузь науки, рід занять, професію і т.д., наприклад: *iPad*, *selfie*, *Putler*. Існує й інше визначення неологізмів. Термін застосовують для позначення уже відомого поняття, ілюструючи його семантичні та стилістичні відтінки, які вибудовують основне значення слова. Наприклад, слово *boffin* (учений, зайнятий секретної роботою, переважно у військових цілях) є близьким синонімом до слова *scientist*, однак має інший семантичний відтінок. Зазначається також деяка неоднорідність складу цих лексичних інновацій. На це впливають причини їхньої появи, стійкість

нових понять у мові, частота вживання, подальша доля (коли деякі міцно входять у мову, а інші є менш стійкими і можуть вийти з ужитку через якийсь період часу).

Ю. А. Зацний зазначає, що визначення неологізмів як слів або зворотів, що створені для позначення нового (раніше невідомого) поняття, не можна вважати вичерпним, оскільки таке визначення включає далеко не всі різновиди інновацій [3]. Використання інших критеріїв (денотативного, стилістичного, лексикографічного) також не охоплює всіх неологізмів [2, 5].

Причиною з'яви неологізмів є суспільний лад і науково-технічний прогрес: поява нових соціально-економічних реалій, відкриття різноманітних галузей техніки, досягнення у сфері культури. Ознака неологізму – це цілковита новизна слова для більшості носіїв мови. Щойно слово починає активно вживатися, воно втрачає ознаки новизни і поступово стає загальноновживаним. Неологізм може утворюватися внаслідок природного потягу мовця до новизни, коли утворюються так звані мовні надлишки, наприклад: *super-duper* – надзвичайно гарний, *skid-lid* – захисний шолом водія, *fuddy-duddy* – старомодний, відсталий [4, 174].

У вітчизняних та зарубіжних дослідженнях [1; 2; 5; 6; 9] прийнято класифікувати неологізми за логіко-семантичними ознаками та за способами словотвору. Простих нових слів у англійській мові, як і в інших, не так вже і багато. Переважають складні слова та неологізми, утворені за допомогою афіксації. Класифікують неологізми і за шляхом їхнього проникнення у мову. Серед них відзначають наукові новоутворення, власні імена, ініціали, запозичення. Ю. А. Зацний класифікує неологізми на: “лексичні (нові слова); фразеологічні (нові стійкі словосполучення); семантичні (нові лексико-семантичні варіанти слів або стійких словосполучень). В окрему категорію виділяють також словотворчі інновації, що матеріально втілюються у нових словотворчих елементах” [2, 6].

Дослідження неологізмів переконують, що нова лексика утворюється, головним чином, із власного матеріалу шляхом словотворчих операцій та переосмисленням уже існуючих одиниць [2, 66]. Основними способами творення морфологічних неологізмів є афіксація, словоскладання, конверсія, аббревіація, телескопія [6].

Під телескопією розуміємо процес, при якому нове слово виникає зі злиття повної основи одного слова зі скороченою основою іншого або ж зі злиття скорочених основ двох слів. [5, 54]. Значення такого нового слова в більшості випадків містить сумарне значення обох своїх складників. Іноді це сумарне значення складається із суми повного лексичного значення першого чи другого складника і граматичного значення іншого. Однак ті випадки не дуже поширені, а тому не викликають особливого зацікавлення [5, 54]. О. О. Селіванова під телескопією розуміє особливий тип компресивного словоскладання шляхом поєднання двох слів, що перебувають у сурядному зв'язку початкової частини першого слова і кінцевої другого [7, 721]. Термін телескопія уведений в обіг російським мовознавцем М. Маковським у 1970 році. Телескопічний словотвір донедавна вважався okazionalnym. Однак із розвитком нових наукових технологій, з'явою нових артефактів науки й техніки телескопічний словотвір стає нормативним способом творення слів. Приналежність телескопічного словотвору певному способу словотворення є дискусійною проблемою, адже, з одного боку, телескопізми будуються на скороченні слів до рівня складів або складів і звуків; з іншого, на відміну від аббревіації, телескопічний словотвір ґрунтується не на сполуках, а на складанні слів, поєднаних сурядним зв'язком [7, 721]. Деякі автори не користуються терміном “телескопія” для позначення даного явища, а вживають термін: контамінація, стягнення, злиття, гібридизація, власне словотвір [5, 54]. М. І. Мостовий надає перевагу терміну “бленд” [4, 46]. У нашому дослідженні ми використовуємо терміни “телескопія”, “неологізм-телескопізм”.

На думку Ю. А. Зацного неологізми-телескопізми набули надзвичайної популярності на сучасному етапі розвитку мови. Значно виріс відсоток неологізмів-телескопізмів за останні десятиріччя серед інших нових слів. Зараз це близько 20% порівняно із 9% у минулому сторіччі [3]. Телескопічний спосіб словотворення використовується тоді, коли вихідна одиниця проходить стадії соціалізації та лексикалізації [1], наприклад: *actorvist* (*actor+activist*), *blog* (*web + log*), *illegant* (*illegal + immigrant*), *splog* (*spam + blog*), *spit* (*spam + Internet Telephony*), *technoburb*

(*technology + urban*), *teledensity* (*telephone + density*), *theocon* (*theological + conservative*), *vidiot* (*video + idiot*), *vlog* (*video + blog*), *webucation* (*web + education*).

Асиміляція у мові нових лексичних одиниць, створених зі зміною опорного елемента, проходить значно повільніше, ніж тих, де основа залишилась незмінною. Факторами, які впливають на період асиміляції є новизна форми, ускладнена семантика. Більш того, семантика новоутворення ускладнюється ще й тим, що другий елемент сам також нещодавно був неологізмом, створеним за допомогою найбільш розповсюдженого методу скорочення у сфері інформаційних технологій – апокопи [2, 45].

Телескопія є одним із продуктивних способів англійського словотворення. Мовознавці помітили, що останнім часом саме вона домінує серед способів словотворення. Явище, назване Ю. А. Зацним “перетермінологізацією”, яскраво виявляється у використанні уламків лексичних одиниць – медичних термінів, які стають складовими частинами новоутворень за межами суто медичної термінології, наприклад: *infomania* (*information + mania*), *nursebot* (*nurse + robot*), *privatopia* (*private + utopia*), *sheeple* (*sheep + people*), *slowflation* (*slow + inflation*), *snakebot* (*snake + robot*), *strollerobics* (*stroll + aerobics*), *terrnoia* (*terrorism + paranoia*).

За структурними характеристиками неологізми-телескопізми є багатокомпонентними одиницями. Прикладами багатокомпонентних неологізмів, утворених способом телескопії є наступні одиниці: *bleen* (*blue + green*) – блакитно-зелений колір води, *biotecture* (*biological + architecture*) – органічне поєднання архітектурних проєктів із біологічними елементами, *biostitute* (*biologist + prostitute*) – учений, якому платять за те, що він свідчитиме на користь компанії, яка завдає шкоди довкіллю, *blandiose* (*bland + grandiose*) – такий, що претендує на велич, винятковість, *camikini* (*caisode + bikini*) – комбінований жіночий купальник, *carfast* (*car + breakfast*) – сніданок під час керування автомобілем, *cutensils* (*cute + utensils*) – красиве кухонне приладдя, *chidult* (*child + adult*) – доросла дитина, *chugging* (*charity + mugging*) – збір грошей для благодійних цілей на вулиці, *civiltary* (*civil + military*) – військовий у відставці, *deskfast* (*desk + breakfast*) – споживати їжу за робочим столом, не відриваючись від роботи, *edress* (*electronic + address*) – електронна адреса, *illegrant* (*illegal + immigrant*) – нелегальний імігрант, *jalk* (*jog + walk*) – прогулюватись у швидкому темпі, *mairs* (*moving + stairs*) – ескалатор, *manu* (*man + nanny*) – нянька-чоловік, *mox* (*moving + box*) – ліфт, *romcom* (*romantic + comedy*) – романтична комедія, *splog* (*spam + blog*).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, зазначимо, що зміни діяльного досвіду людини спричиняють з’яву нових та розширення старих фрагментів картини світу. За результатами проведеного дослідження ми можемо стверджувати, що роль телескопії в творенні неологізмів значно зросла в останні роки. За структурними характеристиками неологізми-телескопізми це – багатокомпонентні одиниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бортничук Е. М. Словообразование в современном английском языке : [монографія] / Е. М. Бортничук. – К. : Вища школа, 1988 – 98 с.
2. Зацний Ю. А. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття: англо-український словник. – Вінниця : Нова Книга, 2008 – С. 5– 68.
3. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови : [монографія] / Ю. А. Зацний. – Запоріжжя : Запорізький державний університет, 1998. – 431 с.
4. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови : [монографія] / М. І. Мостовий – Харків : Основа, 1993 – 175 с.
5. Омельченко Л. Ф. Телескопійні слова сучасної англійської мови та їх структурно-семантична характеристика / Л. Ф. Омельченко // Збірник Львівського університету. Іноземна філологія. – Л., 2003 – Вип. С. 15 – 54.
6. Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення : [монографія] / М. М. Полюжин. – Ужгород : Закарпаття, 1999 – 240 с.
7. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
8. Arnold I. V. The English Word : [monography] / I. V. Arnold. – М. : Высшая школа, 1986. – 296 с.
9. Bauer L. English Word-Formation: [monography] / L. Bauer. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – 296 p.
10. Cannon G. Abbreviations and Acronyms in English Word-Formation / G. Cannon // American Speech. – 1989. – Vol. 64. – P. 99–127.